

Kieli kaikuu Joensuusta¹

Maailmassa on paljon vanhoja, suuria ja traditioiltaan rikkaita yliopistoja mutta myös pieniä, äsken perustettuja. Yliopistolaitos elää. Oli mukavaa jokin aika sitten keskustella kolme vuotta vanhan muutaman sadan opiskelijan yliopiston rehtorin kanssa, joka piti Joensuun yliopistoa jo hyvin kehittyneenä ja valmiina.

Monesti ajatellaan, että yliopistot perustetaan vuosisatoja varten. Olen minäkin joskus näin, ja myös ääneen tuuminut. Voidakseen pysyä pystyssä vuosisatoja täytyy tietysti selviytyä lähivuosisata ja vuosikymmenistä ensin. Tällä vuosisadalla on Euroopassa perustettu noin seitsemänsataa yliopistoa. Niistä on jo parisataa lakkautettu. Ne eivät kestäneet yhtäkään vuosisataa. Se että Joensuussa on yliopisto, ei saa tuudittaa meitä aja-

---

¹ Joensuun yliopiston rehtorin puhe lukuvuoden avajaisissa 9. syyskuuta 1987. Otsikko ja väliotsikot toimituksen.

Äidinkielen opetus

tukseen, että yliopisto on Joensuussa vielä 20–40 vuoden kuluttua tai 100 vuoden kuluttua, mitä täällä näinä vuosina tehdäänkin.

Suomen korkeakoululaitos on saanut uuden kehittämislain, se on saanut valtioneuvoston periaatepäätöksen korkeakoululaitoksen kehittämisestä ja uuden kehittämissuunnitelman. Hallituksen esitys valtion vuoden 1988 tulo- ja menoarvioksi annetaan eduskunnalle ensi viikolla. Nämä kaikki antavat ja lupaavat vastakin Suomen korkeakoululaitokselle paljon. Ihan syystä ollaan korkeakouluissa tänä syksynä tyytyväisiä.

Minulle on tullut mieleen ajatus, että kuvittelemme Suomen korkeakouluissa olevamme kuin hyvin suunnitellulla pihalla, jossa on siistit hiekkalaatikot ja niissä uudet upeat leikkikalut. Jos satumme kaatumaan ja kolhimaan itseme, tulee hoitaja ja pusertaa, puhalttaa huolet unhoon ja harjaa kurat kurahousuista. Mutta pihan korkean maalatun aidan takana sykkii kuumeinen kaupunki, sen katuviolinässä ovat susina susien joukossa Euroopan ja muiden mantereiden yliopistot, myös yöllä, sen jälkeenkin kuin meille on iltasatu luettu. Yön äänien läpi kuuluu painajaisuni: lankkuaidan rytmikäs rytinä.

Useimpien Euroopan maiden korkeakoulut painivat nyt todella vaikeat ongelmat kimpussaan. Eräissä maissa korkeakoulujen budjetteja on leikattu, niin kuin termi kuuluu. Se tarkoittaa, että ne saavat totunnaista vähemmän rahaa valtiolta käyttöönsä. Englannin korkeakoulujen budjettien leikkaus alkoi rajusti kahdeksankymmenluvun alussa. Nytkään ne eivät saa valtiolta edes kaikkia palkkamenoja vaan joutuvat hankkimaan rahoitusta jopa »vakituisen» henkilökunnan palkkauksen julkisen rahoituksen ulkopuolelta. Alankomaissa ja Saksan liittotasavallassa opiskelijamäärät vähenevät. Vähennys kohdistuu erityisesti pieniin korkeakouluihin. Kun rahoitus on sidoksissa opiskelijamääriin, pienenevät varsinkin pienten yliopistojen

budjetit. Etelä-Euroopassa ovat päällimmäisinä ongelmina uusien korkeakoulujen perustaminen ja opiskelijamäärien voimakas lisäys.

Toisenlaiseen tilanteeseen Suomessa on yksinkertaisia historiallisia syitä. Muiden Euroopan maiden korkeakoulujen julkinen rahoitus on ollut paljon runsaampaa. Se että korkeakoulujen rahoitus meillä nyt lisääntyy, johtuu osittain tästä. Korkeakouluväki – opetusministeriö –, teollisuus ja elinkeinoelämä ovat jo pitkään korostaneet, että koulutusmenot eivät ole ja että varsinkin korkeakoulutusmenot eivät ole kuluksia vaan ne ovat investointeja tulevaisuuteen. OECD:n asiantuntijoiden äskettäinen katsaus Suomen tiedepolitiikkaan taisi olla lopultakin se oljenkorsi, joka mursi valtiovarainministeriön juppiniskaisen jäykän asenteen korkeakoulutuksen rahoitukseen. Takana on perimmäisenä huoli teollisuuden ja muun elinkeinoelämän vaatiman tutkimuksen rahoituksesta. Meidän korkeakouluväen täytyy nyt kuitenkin pitää huoli siitä, että korkeakoululaitokselle tulevaa resurssien lisäystä ei jaeta vain välitöntä tai kuviteltua instant-hyötyä tuottavaan perustutkimukseen, selvitystyöhön ja tuotekehittelyyn. Perustutkimuksen ja koulutuksen myös muilla kuin tekniikan, lääketieteen ja kauppatieteiden aloilla tulee saada niille sivistysmaassa kuuluva osuutensa.

Nuoret ikäluokat pienenevät meillä niin kuin muullakin Euroopassa. Tämä ei kuitenkaan heijastu heti korkeakoulujen opiskelijamääriin. Meillä pääsykiintiö, jota useimmissa Euroopan maissa ei useimmilla koulutusaloilla lainkaan käytetä, päästää kontrolloimaan opiskelijamääriä. Kun korkeakoulutukseen halukkaita on jo vuosikausia ollut huomattavasti enemmän kuin sinne päässeitä, löytynee halukkaita vielä pitkään enemmän kuin korkeakouluihin voidaan ottaa, ikäluokkien pienentyessäkin. Kilpailu hyvistä ja laadukkaista opiskelijoista tulee kuitenkin kiristymään korkeakoulu-

Äidinkielen opetus

jen ja muiden koulutuslaitosten välillä sekä myös eri korkeakoulujen välillä.

Emme ole Suomessa missään erityises- sä »herran kukkarossa», vaikka helposti niin kuvittelemme. Lankkuaita rytisee ryskyen. Me emme voi emmekä halua irrottautua maailman ja Euroopan me- nosta. Tämä merkitsee sitä, että maail- man trendejä matkitaan meillä ja maal- ilman mahdollisuudet avautuvat meille: sekä hyvät että huonot. Tänään maail- malla suljetaan yliopistoja tai niiden osia. Huomenna niin voidaan tehdä Suomessa.

Uhkakuvan ääriiviivat on helppo näh- dä. Ne on jo Euroopassa piirretty. Pie- nellä ja nuorella yliopistolla sellainenkin ääriuhka kuin koko yksikön sulkeminen on reaalisempi kuin vanhalla ja suurella. Jos Suomessa vähennetään yliopistojen lukumäärää, kenenkään päähän ei päl- kähdä sulkea Helsingin yliopistoa. Ja hyvä on ettei: siinä ei olisi mitään jär- keä. Onhan se maassamme ainoa, jolla on vuosisataisia perinteitä.

Vähäisempi uhka on resurssien niu- kentuminen joko yleisten budjetinleik- kausten tai pienen yliopiston suhteellisen kilpailukyvyyn heikkenemisen takia. Toi- mialajärkeistys eli eri yliopistoissa ole- vien saman tieteenalan tai koulutusalan laitosten toiminnan rinnakaistaminen saattaa johtaa joidenkin, otaksuttavasti pienissä yliopistoissa sijaitsevien pienim- pien laitosten lakkautukseen tai niiden voimavarojen siirtoon toisiin tehtäviin, toisille aloille tai toisiin korkeakoulu- hin. Uhkana voivat vielä olla tehokkuus- ja tuottovaatimukset, joihin pienissä yk- siköissä ei ehkä pystytä tarpeeksi run- saasti tai nopeasti vastaamaan.

Rakenteenmuutoksen charmi ja pahin

Hallitun rakenteenmuutoksen hillityn charmin edessä pienen yliopiston tulee varautua pahimpaan. Varautuminen merkitsee elonjäämisstrategian tekoa. Strategian lähtökohtana on se, että pyr-

kiessäsi hyvään varauðu pahimpaan mutta älä tavoittele parasta; paras on hyvän vihollinen. Emme voi lähteä siitä, että kehitys kehittyy ja jatkuminen jat- kuu kaikesta riippumatta. Taistelussa kuollut sotilaskin oli hetkeä ennen kuo- lemaansa ihan elossa.

Pieni yliopisto ei voi kohdata uhkia yhtä moninaisin reaktioin kuin suuri yk- sikkö, jolla on jo ns. kriittinen massa. Pienen yksikön täytyy olla kriittinen jo ennen massoitumista. On harkittava, mitä voidaan tehdä ja mitä kannattaa tehdä. Pieni yksikkö voi olla nopeampi reaktioissaan, ja sen on pakko harkita ja varautua. Tässä voivat olla ulonjäämi- sen ensimmäiset elementit ja esileikit evoluutioon.

Katsottaessa Joensuun yliopistoa ta- vanomaisen yliopistokäsityksen mukai- sesti joukkona joukosta tieteenalalaitok- sia koostuvia tiedekuntia havaitaan, että

- * olemme selvästi pienin ja huonoiten resursoitu niistä korkeakouluista, joihin meitä tieteenalaporfoliomme kannalta on mielekästä verrata. Tämä näkyy selvästi taulukosta, jossa on näiden yliopistojen professorin virko- jen lukumäärät tiedekunnittain.

Havaitsemme edelleen, että

- * meiltä puuttuu tiedekuntia, joita muissa, »täydellisemmissä» yliopis- toissa on: esimerkiksi lääketieteelli- nen, tekninen, oikeustieteellinen, teologinen, kauppatieteellinen,
- * jokaisesta tiedekunnastamme puut- tuu tieteenaloja ja oppiaineita, kes- keisiäkin,
- * tieteenalalaitokset ovat pieniä, niiltä puuttuu henkilöstöä laajuuden ja syvyyden suunnassa.

Tällaisen taulukon katselu Joensuun yli- opiston kannalta kirvoittaa kysymyksiä ja mietteitä sekä päätelmiä.

Olemmeko tuomitut pienen maan maakuntasarjan yliopistoksi, mikä leima meihin herkästi ja kuuluvasti usein lyö- dään kotimaisissa keskusteluissa? Tämä

TAULUKKO 1: professorinvirkojen lukumäärä yliopistojen tiedekunnissa syksyllä 1987.

Yliopisto	Tiedekunta						
	human.	luonn.	kasv.	yhteisk.	maat.- metsät.	muut	yhteensä
Helsingin	56	60	6	27	40	102	291
Joensuun	7	6	5	3	3	—	24
Jyväskylän	16	12	4	12	—	8	52
Oulun	11	26	4	—	—	64	105
Tampereen	11	—	4	11	—	27	73
Turun	18	28	4	9	—	45	104
Åbo Aka- demi	16	10	3	13	—	15	57

leima on aiheellinen, jos emme osaa ilmoittautua muuhun kuin perinteisten yliopistojen sarjaan: varustettuna parilla tusinalla professoreita! Mutta onko yliopisto vain kokoelma tiedekuntia, mihin tieteenalalaitosten ja professorien asiantuntemusta ja tiedekuntien autonomiaa korostava yliopistokäsitys johtaa? Vai onko tai voisiko yliopisto olla jotain, mikä on enemmän kuin osien summa?

Kokoelmaa tiedekuntia, jotka ovat enemmän tai vähemmän satunnainen kokoelma laitoksia, ei voi kehittää määrällisesti kovin jäntevästi. Suurilla yliopistoilla tällaista ongelmaa ei ole; niillä ei ole tarvetta määrän kasvuun, ja laadultaan ne voivat sopeutua sisäisin muutoksin. Mutta pienelle yliopistolle on tältä pohjalta lähtevä kehittelytyö suunnaton ja pohjaton: on varmaa, ettei koskaan päästä siihen volyyymiin eikä kattavuuteen kuin suurissa yliopistoissa. Ollisimme tuomitut jatkuvasti haluamaan lisää, enemmän, edelleen ja yhä.

Ja miten kehittämisen prioriteetit valittaisiin? Kulloistenkin suhdanteiden ja hallintoelinten satunnaisten koostumien tuloksina; vai hutunkeitolla kuin pesäpallokentällä: vai niin kuin huttua jo keittänyt harakka: antaa tuolle pojalle, ja tuolle pojalle, sitten tuolle pojalle ja tuolle ei anna mitään?

Pienen yliopiston eloonjäämisstrategia ei voi olla vain pyrkimys tulla mahdollisimman suureksi ja jakaa mahdollisim-

man suuri kasvu mahdollisimman tasaisesti yliopiston sisällä. Se ei voi olla myöskään pyrkimys leikkiä suurta monipuolista yliopistoa. Se ei voi olla ryntäystä kaikkiin mahdollisiin kilpailuihin koko kentällä. Koska Joensuun yliopisto ei ole tavanomaisen yliopistonkäsityksen mukaan tarpeeksi monipuolinen eikä se voi kasvaa riittävän suureksi, sille tulee löytää sellainen profiili, joka on merkittävä, vahva ja kaunis ja joka myös näyttää siltä.

Utukuva: (koulunkin) suomea opettamaan 1975

Silmissäni on utuinen kuva sumuiselta rannalta. Harmaan sävyjä, jylinää horisontista vetten yli. Sateen, sumun ja hien kostuttamat miehet ja naiset nostelevat, kääntelevät, punnitsevat ja siirtelevät, järkiään järjestelevät lankkuja, mäntylautoja ja tammikaaria, uusi uljas purjelaiva, mertenkyntäjä mielessään. Tarvikkeet eivät vain näytä riittävän millään purteen, joka kantaisi matkalle salmen ylitse, poikki lahden, meriä päin minne mieli palaa. Vai tulisiko tarpeista monisoutu, kahvelipurjein takiloitu, jolla pääsisi vikkelaasti vesille ja vesiltä pois, myrskyn tullen keula tuuleen reivatuin purjein ja täyslaidallisen alta notkuvin airoin, vaahtoavien karien välitse.

Ennen kuin Joensuun yliopiston strategia voidaan valita, tulee nähdä se ko-

Äidinkielen opetus

konaisuus, jonka eloonjääminen on strategian tekemisen vaivan väärä. Tulee löytää se näkökulma, josta katsottuna Joensuun yliopisto näyttää osiaan ja osiensa summaa suuremmalta, kau-

niimmalta ja kokonaisemmalta. Eräs mahdollinen näkökulma löytyy Joensuun korkeakoulun perustamisajatukselta ja sen historiallisesta kehityksestä. Näin se kävi:

TAULUKKO 2: professorinvirkojen kehitys Joensuun yliopistossa.

Vuosi	Professorin virat	Apulaisprofessorin virat	Vuosi	Professorin virat	Apulaisprofessorin virat
1969	Kasvatustiede	Matematiikka Suomen kieli Biologia	1978	Englannin kieli Ruotsin kieli* Kasvatussosiologia	
1970	Historia	Fysiikka Maantiede*	1979	Kansantaloustiede	
1971	—	—	1980	Kirjallisuus	Sovellettu matematiikka
1972	Matematiikka	Didaktiikka Kirjallisuus Kemia	1981	Kasvatustiede Metsänhoitotiede	Kasvatustiede Kemia Englannin kieli
1973	Psykologia	Didaktiikka Eläintiede Luonnonmaantiede Kansantaloustiede Englannin kieli Kasvatustiede	1982		Kodin teknologia Psykologia Metsäpatologia Metsänarvioimistiede
1974	Venäjän kieli Fysiikka	Erytisopetuksen didaktiikka Eläinfysiologia Yhteiskuntapolitiikka Ruotsin kieli* Kasvatussosiologia*	1983	Yhteiskunta- politiikka Energia- ja turve- tuotanto	Metsäteknologia
1975	Suomen kieli	Yleinen historia Varhaiskasvatus	1984	Tietojenkäsittelyoppi	Saksan kieli Metsäekonomia
1976	Maantiede* Biologia	Suomen historia Tietojenkäsittelyoppi Tilastotiede	1985	Metsätalouden suunnittelu Perinteentutkimus	Kasvatustieteiden psykologia
1977	Kemia		1986		Filosofia Venäjän kieli
			1987	Erytispedagogiikka Kasvatustiede	Fysiikka

*Virka muutettu professorinviraksi.

Katsottaessa Joensuun korkeakouluun ja yliopistoon perustettujen professorin ja apulaisprofessorin virkojen listaa havaitaan, että ne ovat olleet pitkälti 80-luvulle asti joko kasvatustieteiden alalla tai tieteenaloilla, joihin koulun oppiaineet liittyvät. Muutamia yhteiskuntatieteisiin saadut virat voidaan liittää huojuvalla aasinsillalla koulun tehtäviin, niin että oikeastaan vain metsätieteellisen tiedekunnan virat ovat ilman kytköstä kouluun.

Verrataan toisiinsa kasvatustieteiden tiedekuntia: Joensuun yliopisto on pro-

fessorimäärältään hyvänä kakkosena heti Helsingin yliopiston kannoilla, kuten taulukosta 1 näkyi. Seuraavassa taulukossa on arvio opettajankoulutukseen liittyvien professuurien määrästä (professuurit kasvatustieteiden alalla sekä koulussa opetettaviin aineisiin liittyvät professuurit humanistisella ja luonnontieteellisellä alalla prosentteina kaikista professuureista). Taulukosta näkyy myös se, miten Joensuun yliopisto on muita yliopistoja selkeämmin keskittynyt opettajankoulutukseen. Meillä on historiallinen ja nyt jo aineellinenkin pohja pyrkiä

muitta mutkitta Suomen parhaaksi mut-
ta maailmassakin huippuluokan kasva-
tuslaitokseksi.

TAULUKKO 3: opettajankoulutukseen liit-
tyvät professuurit.

Yliopisto	pros.	Yliopisto	pros.
Joensuun	67	Oulun	20
Jyväskylän	42	Tampereen	16
Turun	26	Helsingin	16

Näin sanoessani olen kuulevinani kah-
denlaista mutinaa. Jotkut eivät ole mie-
lissään, kun käytän sanaa kasvatuslaitos.
Käytän sitä ihan tahallani ja sen vuoksi,
että haluan korostaa yliopiston roolia
myös kasvattajana, ei pelkästään koulut-
tajana. Mutta kovempi ääni kuuluu siltä
suunnalta, joka katsoo, että yliopisto on
enemmän kuin opettajien koulutus. Tot-
ta kai se on, ja sen pitää aina olla. Ei-
hän tästä nyt ole lainkaan kysymys.

(Äidinkielenkin) opettajan- koulutuksen uudistus

Opettajankoulutuksen uudistuksessa seit-
senkymmenluvun alussa lähdettiin ni-
menomaan siitä, että opettajat siitä lähin
koulutetaan kokonaan laaja-alaisissa
yliopistoissa. Uskon, että Joensuun kor-
keakoulun perustamisen vahvana tausta-
ajatuksena oli tehdä tästä uudistetun
opettajankoulutuksen mallilaitos. En ky-
sele edes retorisesti, kävikö näin, mutta
ajatelkaapa mikä tilanne: valtakunnan
koko opettajankoulutusjärjestelmän uu-
distusta suunnitellaan ja samaan aikaan
perustetaan upouusi korkeakoulu, jonka
päätehtäväksi annetaan opettajankoulu-
tus ja jossa uudistettu koulutus aloite-
taan aiemmin kuin muissa korkeakou-
luissa.

Joensuun korkeakoulun ensimmäinen
osastojako noudatteli opettajien virkojen
kelpoisuusehtoja. Varsin pian uudistus
toi korkeakouluun kiintoisan osaston,
jolla oli kaamea nimi mutta upea ajatus:
historian, maantieteen ja muiden aluetie-

teiden osasto. Siinä korkeakoulu sitoutui
ympäristöönsä näkyvästi ja reilusti, ajan
hengen mukaisesti, sekä koulutuksessa
että tutkimuksessa. Kymmenen vuoden
jälkeen siirryttiin suomalaiseen tieteen-
alajakoon: alueellista vastuutaan reilusti
liputtaneen osaston riekaleet ripoteltiin
kolmeen tiedekuntaan.

Vastaavanlaisesta kehityksestä on
esimerkkejä muissakin nuorissa ja pie-
nissä Euroopan yliopistoissa: perusta-
misvaiheessa innostus riittää monenlai-
seen uuteenkin kokeiluun ja järjestäyty-
miseen, mutta traditionaali yliopisto-
henki painaa päälle: vanha professori-
valta, laitos- ja tiedekuntahenki. Ja mikä
ihme tuo on? Kummallisempaa olisi ellei
näin kävisi: kaikkihan me olemme suu-
ren yliopiston myllytyshoidossa siihen
kasvatetut ja kasvaneet.

Tiedekunta- ja laitosjako on pohjim-
miltaan vain tapa hoitaa eräitä hallinto-
toimia. Reviirejä yhtenäään rastiva ja re-
sursseja haaliva tiedekunta- ja laitoshen-
ki on sen sijaan vakavampi asia. En mi-
nä tarkoita, että tehtyjä hallintoratkaisui-
ja tulisi katua tai niitä lähtää perumaan.
Mutta uudessa tilanteessa ei ole lainkaan
noloa ajatella uudelleen ja päätyä toisen-
laisiin tuloksiin kuin aiemmin, ja ottaa
oppia. Eikä mitään ole menetetty. Eivät
hallintorajat saa merkittäviä esteitä mielek-
kääle asioiden hoidolle ja yhteistyölle.

Pienen yliopiston strategista asemaa
voidaan parantaa parantamalla sen tuot-
teiden laatua. Yliopiston päätuotteita
ovat koulutetut ja kasvatetut ihmiset ja
tieteellisen tutkimuksen tulokset. Tuot-
teiden jalostusasteen kohottamista on
korostettu viime aikojen korkeakoulu-
keskusteluissa, jossa varsinkin jatkokou-
lutuksesta on kannettu huolta. Mutta
niin tärkeää kuin tohtorien runsas ja
nopea tuotto onkin, ei pidä unohtaa
päätuotteiden, tavallisten maisterien laa-
tua. Markkinoilla maisterimme näkyvät
ja mainetta tuovat, tai sen vievät. Joen-
suun maisteri voisi olla kunniannimi siinä
missä Upsalan ekonomille ja Nokian li-
sensiaatille naureskellaan.

Äidinkielen opetus

(Äidinkielenkin) tutkimus ja tutkimuksen tuotteet

Yliopiston toisena tuoteryhmänä ovat tutkimuskohteet. Kaiken vakavan tutkimuksen tulee pyrkiä hyvään laatuun. Huipulle eivät kaikki kuitenkaan yllä, eivät edes niin lavean maailman huipulle. Jokaisen yliopiston tavoitteena on kuitenkin pitää joukoissaan kansainvälisen huipputason tiedemiehiä, kuin sekä ulos että sisään avautuvassa näytekkunassa. Minusta tärkeämpää on huipun näkyminen sisälle – esimerkkinä, kannustajana, ehkä myös ohjaajana ja koulukunnan luojana – kuin ulospäin yliopiston itsetunnon kohottajana, tutkijankunnan osoittimena ja kassamagneettina.

Pienellä yliopistolla ei ole varaa etsiä erinomaisuutta kaikilla tutkimusaloillaan; jos tähän pyritään, voidaan vähät tutkimusresurssit hajottamalla menettää kaikki mahdollisuudet. Rajallisen tutkimusportfolion valinta ei varmasti ole helppo, mutta se on välttämättä tehtävä. Elossa pysymisen ehtona on huippututkimus; ellei sellaista talosta löydy, ei yliopistoa oikein kehtaa yliopistoksi nimitellä. Silti tutkimus ei saa olla vierasta kellekään yliopistossa olevalle. Jokaisen opettajan tulee omakohtaisella tutkimuksella, vaikkei sillä maailman huippuja kolkuteltaisikaan, päästä ymmärtämään ja välittämään myös huippututkimuksen tuloksia oppilailleen.

Tyydyttävään tutkimusportfolioon päästään aikaa myöten. Sellaisen rakenteluun antaa korkeakoulujen budjetteihin tuleva jousto entistä enemmän välineitä. Alaltaan vaihtuvat määräaikaiset professuurit, alaltaan määrittelemättömät yliassistentuurit, lisääntyvät työsuhdemäärärahat ja tehtävien helpompi uudelleen määrittely mahdollistavat esim. määräaikaisten tutkimushankkeiden joustavan pohjauksen. Yliopisto voi panostaa kansainvälistä läpimurtoa lupaavaan tutkimushankkeeseen vaikkapa viideksi vuodeksi. Sen jälkeen voidaan panostus

siirtää toiselle hankkeelle. Miksei sitten järjestetä yliopiston pysyvää rahoitusta tällaisille hankkeille? Yksinkertaisesti siksi, että tutkijoiden itsensä lisäksi ei kukaan muu taidakaan tarvita sellaista kansainvälisittäin tasokasta tutkimusta, joka tarvitsee Joensuun yliopiston jatkuvaa rahoitusta. Pienellä yliopistolla ei ole varaa minkäänlaiseen yllisyyteen.

Pienen yliopiston menestymisen strategiaan kuuluu myös ympäristöön sitoutuminen ja tukeutuminen. Sijaintialueen koulutus-, tutkimus- ja kulttuurikysynnän tyydytystä ei nykyään katsota karsaasti enää rintamaiden suurissa yliopistoissakaan. Yhteydet teollisuuteen ja muuhun elinkeinoelämään palvelu- ja sopimustutkimuksen sekä koulutussopimuksin ovat kaikkien yliopistojen arkipäivää. Korkeakoulujen välinen yhteistyö on sekin tulossa muotiin. Nämä toimet eivät ole vailla merkitystä myöskään ulonjäämisstrategian kannalta. Monipuolisia ja tärkeitä sidoksia ei pureta epähuomioissa eikä turhan päiten.

Tärkeä sidos solmittiin viime viikolla Joensuun ja Kuopion yliopistojen sekä Lappeenrannan teknisen korkeakoulun välille. Koulutusyhteistyösopimuksen mukaan näiden korkeakoulujen opiskelijat voivat suorittaa tutkintoonsa osia toisessa korkeakoulussa. Myös yhteistyöstä jatkokoulutuksessa sovittiin. Opiskelijoille sopimuksen merkitys on suuri. Heidän kannaltaan kukin Itä-Suomen korkeakouluista on nyt suurempi kuin ennen. Suurten yliopistojen opiskelijat voivat helpohkosti ottaa tutkintoonsa haluamiaan sivuaineita muista tiedekunnista ja koulutusohjelmista. Pienissä yliopistoissa sivuainevalikoiman niukkuus rajoittaa valintoja.

Ehkä otettiin askel kohti Itä-Suomen yliopistoa. Otettiin tai ei, on kuitenkin kiintoisaa verrata tätä Oulun yliopistoon:

Itä-Suomen yksiköissä on selvästi enemmän koulutusohjelmia ja kohta myös enemmän opiskelijoita, koska niis-

Äidinkielen opetus

TAULUKKO 4: Itä-Suomen korkeakoulujen (Joensuu, Kuopio, Lappeenranta) ja Oulun yliopiston vertailua.

Koulutusohjelmien määrä	Opiskelijamäärät			Opiskelijamäärät	
	Itä-Suomi	Oulun yliopisto		Itä-Suomi	Oulun yliopisto
humanistinen	5	5	Kokonaisopiskelijamäärä (1986)	7 617	7 937
kasvatustieteellinen	5	3	Uudet opiskelijat (1986)	1 464	1 207
yhteiskuntatieteellinen	4	1	Koulutusohjelmien aloituspaikkamäärä	1 465	1 280
psykologian	1	0	(Valtioneuvoston 19. 2. 1967 vahvistama korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelma)		
terveydenhuollon	3	0			
luonnontieteellinen	9	9			
maatalous-metsätieteellinen	1	0			
teknistieteellinen	5	1			
lääketieteellinen	1	1			
hammaslääketieteellinen	1	1			
farmasian	1	0			
Koulutusohjelmia yhteensä	36	25			
			Opetushenkilöstön määrä		
				Itä-Suomi	Oulun yliopisto
			professuurit (1987)	86	106
			apulaisprofessuurit (1987)	76	87
			lehtorit, opettajat	201	160
			ylläsihtentit	47	40
			assistentit	140	240
				550	633

sä on enemmän aloituspaikkoja. Oulun yliopistossa on enemmän opettajia. Lisäksi Oulun opettajaprofiili on yliopistomaisempi kuin Itä-Suomen yksikköjen. Mutta tavanomaisestikin katsoen Itä-Suomen yliopisto kilpailisi yliopistokokonaisuutena aivan mukavasti Suomen sarjassa.

Pienen yliopiston eloonjäämisstrategiaan sopii hyvin myös valtakunnallisen vastuun kantaminen tai sen merkittävä jako joillakin koulutus- ja tutkimusaloilla. Esimerkiksi toisen metsätieteellisen opetus- ja tutkimusyksikön perustaminen vahvisti sekä metsäalan korkeakoulutusta että Joensuun yliopistoa varsinkin pitkällä näkemällä.

Yliopiston tuotteiden parantaminen ja kilpailukykyyn lisäys on ratkaisevasti riippuksissa ihmisistä, yliopiston henkilökunnasta. Tähän asti on pienissä yliopistoissa, myös Joensuussa, oltu kovasti huolissaan henkilöstön määrästä. Sitä on ollut saatava lisää, lisää ja lisää. Suuremmissa yliopistoissa on jo päähuomio kiinnitetty laatuun tai laadun säilyttämiseen: huolta on tuottanut aivojen vuoto varsinkin ulkomaille, ja siksi on panostettu huippututkijoiden pysyttämiseen

talossa. Esimerkiksi Oulun yliopistoon biotekniikan tutkimusta ja tutkijakoulutusta edistämään perustettu Biocenter Oulu tarjoaa huippututkijoille aivan kilpailukykyisiä oloja.

Laatua, tyyliä ja sivistystä

Laatu on syytä muistaa myös pienissä yksiköissä. Tämä ei saa merkitä vain pyrkimystä pitää huiput talossa ja rekrytoida niitä lisää. Laatua voidaan kohottaa paitsi kohottamalla laatupyramidin huippua myös nostamalla sen pohjaa. Laatua voidaan lisätä kahdella keinolla: rekrytoimalla taloon kvaliteettia ja lisäämällä talossa jo olevan kvantiteetin kvaliteettia.

Pysyviin tuloksiin päästään vasta kun opetteluun, oppimiseen ja itsensä kehittelyyn suhtaudutaan toisin, vasta sitten kun jokainen yliopistohenkilö kykijensä mukaan jatkuvasti ponnistelee tullakseen tekemisissään taitavammaksi, ajatuksissaan viisaammaksi ja ihmisenä paremmaksi. Vasta silloin syntyy se sisäinen paine, joka nostaa koko yliopiston laadun.

Mutta tämä kaikki on yliopistossa eri-

Äidinkielen opetus

tyisen vaikeaa. Yliopisto koostuu kirjavasta joukosta itsenäisiä ja itsepäisiä oman pilttuunsa asiantuntijoita, jotka eivät halua kenenkään muun puuttuvan heidän asioihinsa, oli kyseessä sitten tutkimus tai opetus tai muu olo. On hyvin vaikeaa edes vihjata laadun parantamisen tarpeellisuuteen; jotkut loukkaantuvat jo tästäkin yleisluonteisesta ja anonyymistä sanomisesta – itsehän tietävät miksi. Kun yliopistojen toimintaa ryhdytään arvioimaan, ja varsinkin jos, niin kuin syytä on, arvioidaan myös laatua, täytyy toisten tekemisiin voida puuttua. Edessä on oppimisen ja asenteenmuutosten aika.

Jos kyseessä on huippututkijan tutkimustyö omalla alallaan tai kiistattoman auktoriteetin opetus omalla erikoisalallaan, ei kellään tietenkään ole tarvetta puuttua asioihin. Mutta nykyajan yliopiston kaikki opettajat ja tutkijat eivät ole auktoriteetteja eivätkä edes ammattilaisia sanan syvässä merkityksessä. On tieteenaloja, joilla on tohtoreita suhteessa professuureihin niin vähän, ettei monikaan väitellyt voi vältyä professorinimitykseltä, jos vain sattuu olemaan kiinnokas.

Pienessä yliopistossa on jokainen henkilönkiinnitys tuiki tärkeä. Jos oppiaineessa tai tieteenalalla on vain yksi professuuri, niin kuin tavallista, professorin nimitys näyttää alan tutkimuksen ja opetuksen linjat ja tieteenalalaitoksen ilmaisiin jopa vuosikymmeniksi. Huomatukoon, että vaikka Joensuun yliopisto on jo toiminut 18 vuotta, ei yhdessäkään professuurissa ole ollut kahta haltijaa.

Professorin valinta on tärkein yliopiston hallintoelimen tekemä päätös. Se on myös ainoa keino, millä yliopiston tieteellistä tasoa ja laatua voidaan pysyvästi parantaa. Suureen tiedekuntaan, jossa on kymmeniä professoreja, tai puolen tusinan professorin tieteenalalaitokseen voidaan ottaa toistaitoinen ja hajamielinen tai patalaiska professori joukon jatkoksi ilman korjaamattomia vahinkoja. Mutta tieteenalan ainoan professorin tu-

lee pienessä yliopistossa olla täyspäinen, kyvykäs ja soveltuva, hänellä tulee olla kutsumus tähän perin vaativaan työhön ja kykyä sen tekemiseen. Hänellä on tieteellinen pätevyys; hänen pitää pystyä järjestämään ja johtamaan tutkimusta ja opetusta; hänen tulee ottaa vastuu ja piitata laitoksensa henkilökunnasta ja opiskelijoista, olla heille esimerkki viisaudessa, ahkeruudessa ja sivistyksessä.

Professorin tulee olla sivistynyt ihminen. Ei tällaisen vaatimuksen pitäisi ketään säpsäyttää. Mutta tässä sivutaan nyt asiaa, josta Suomessa ei ole totuttu puhumaan eikä keskustelemaan. Eräät eivät uskalla, eräät eivät halua. Toisin on vanhoissa sivistysmaissa. Niinpä Ranskassa nähdään yliopiston tehtäväksi tietojen kaadon ja taitojen kartutuksen lisäksi myös sivistyksen, elämisen tavan, ihmisiksi olemisen edistely. Jollei opiskelijaa ole sivistetty kotona eikä koulussa, se tulee tehdä yliopistossa. Aikoinaan sivistyttiin osakunnissa. Osakuntalaitos ei enää ole muodissa eivätkä ylioppilaskunnat ole asiasta sanottavasti kiinnostuneet. Tämä asiain tila asettaakin suuret vaatimukset yliopiston opettajille ja erityisesti laitosten professoreille. Meidän tulee luoda yliopistoon sellainen ympäristö, ilmapiiri ja henki, missä kasvaminen sivistyneeksi ja hyväksi ihmiseksi, joka osaa ja myös haluaa käyttäytyä, ei ole mahdotonta.

Joensuun yliopiston eloonjäämisstrategian runko alkaa hahmottua:

- * tulee löytää selkeä profiili, jota näyttää ulospäin ja joka antaa ryhtiä yliopiston kehittämiselle,
- * tulee tukeutua ja tarvittaessa myös sitoutua sekä ympäristön yhteiskuntaan että valtakunnan korkeakoulu-laitokseen,
- * tulee kohottaa laatua yliopistossa: panosten, tuotosten ja prosessien laatua. Panosten laatu on tärkein.

Ihmisistä tässä on kysymys. Ihmiset tekevät hyvän yliopiston ja hyvä yliopisto tekee hyviä ihmisiä. Mikä on hyvä ja

Äidinkielen opetus

mikä ei ole; ei kai sitä tarvitse kenellekään kertoa.

Toivotan kaikki yliopistoyhteisön jäsenet – opettajat, tutkijat, muun henkilökunnan ja opiskelijat sekä yliopiston

ystävät ja tukijat – tervetulleiksi aloittamaan Joensuun yliopiston neljättä lukuvuotta.

KYÖSTI PULLIAINEN